SEBEDETERMINACE JAKO PREDIKÁTOR POSTOJŮ K DOPINGU A JEHO UŽÍVÁNÍ VE SPORTU MLÁDEŽE

SELF-DETERMINATION AS A PREDICTOR OF DOPING ATTITUDES AND DOPING USE IN YOUTH SPORT

P. Slepíčka,¹ J. Mudrák¹ & I. Slepíčková²

¹Univerzita Karlova v Praze, FTVS, Katedra pedagogiky, psychologie a didaktiky TV a sportu

²Univerzita Karlova v Praze, FTVS, Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

ABSTRACT

The main aim of the study is to explore further the relationship between self-determination and doping in youth sport. Theoretical framework for the study has been provided by the self-determination theory that hypothesizes an existence of a self-determination continuum ranging from amotivation (i.e. absence of motivation), through extrinsic motivation based on seeking external rewards or avoiding punishment, to intrinsic motivation stemming from the participation in the activity itself. In our research, we hypothesized a relationship between the dimensions of the self-regulation continuum and doping related variables, such as acceptance of cheating, attitudes towards doping, doping intention, and use of doping. The results suggest a relationship between the components of the self-determination continuum and some doping-related variables in youth sport. It appears that, for adolescents, intrinsic motivation represents the most important source of motivation for sport participation. The results of correlation and regression analyses suggest that amotivation and extrinsic motivation are motivational states positively related to acceptance of cheating, positive attitudes towards doping, doping intention, and doping use. Identified regulation and integrated regulation appeared to be related to negative attitudes towards doping, doping refusal, rejection of cheating in sport, and keeping victory in proportions. It seems that motivation climate emphasizing more self-determined forms of regulation may act as a prevention of doping-related attitudes and behavior.

Keywords: doping; self-determination; intrinsic motivation; amotivation; extrinsic motivation

SOUHRN

Cílem studie bylo přispět k poznání role sebedeterminace v problematice dopingů ve sportu dětí a mládeže. Východiskem byla sebedeterminační motivační teorie s motivačním kontinuem počínajícím amotivací představující absenci motivace, přes externí motivaci založenou na získání odměny či vyhnutí se trestu až k vnitřní motivaci, kdy zdrojem motivace je přímo činnost samotná. Výzkum vycházel z předpokladu existence vazeb mezi položkami motivačního kontinua s postoji a názory na doping, s tendencí doping užívat i přímo s jeho užíváním. Získané výsledky dokládají souvislost mezi složkami motivačního kontinua sebedeterminace a některými aspekty problematiky dopingů u sportující mládeže. Ukázalo se, že u soutěžně sportující mládeže je přítomna vnitřní motivace v převažující míře. Výsledky korelační a regresní analýzy ukazují, že amotivace a vnější regulace, jako složky motivačního kontinua, jsou proměnné jak s vazbou na pozitivní postoje k dopingům, tak se záměrem doping užívat a jeho užíváním i se souhlasem ve sportu podvádět. Identifikovaná regulace a integrovaná regulace se ukázaly jako proměnné vysvětlující negativní postoje k dopingům, záměr doping neužívat, nesouhlasit s podváděním ve sportu a význam sportovního vítězství nepřeceňovat. Proto zaměření se na formování motivačního klimatu může působit preventivně ve smyslu omezení tohoto rizikového chování.

Klíčová slova: doping; sebedeterminace; vnitřní motivace; motivace; vnější regulace

Úvod

Problematika dopingů ve sportu je předmětem zájmu jak odborné tak laické veřejnosti již dlouhou dobu. Tento zájem ilustruje, že užívání dopingů jako prostředku ke zvýšení výkonů a dosažení úspěchu ve sportu není jevem novým. Často se uvažuje i o tom, že již v řecké antice v souvislosti s olympijskými hrami se objevovaly snahy využít látky, které by mohly pozitivně ovlivnit výkonnost. Nicméně přímé důkazy o užívání dopingů, tak jak se definuje dnes, nejsou. Přesto se však postupně přistupovalo k omezování užívání některých látek, což dosvědčuje zavádění kontrol před olympijskými závody (Kouřil, 2016). Doping jak ho chápeme dnes, se začíná objevovat spolu se vznikem moderního sportu v prvních dekádách minulého století. Proto se také v této době objevují první zákazy používání některých látek ke stimulaci výkonnosti. Po druhé světové válce se postupně stále více prosazuje ve sportu komercializace, výkon se stává ekonomicky zhodnocovaným produktem, což vede k enormní snaze podat maximální výkon, uspět, být ekonomicky oceněn. Požadavky na výkon tak stále rostou, často až na samou hranici možností sportujících, přitom úspěch je oceňován, neúspěch zejména na významných soutěžích často doprovázen negativními odezvami jak z makrosociálního, tak mikrosociálního prostředí. To vše vede k neustálé snaze po zlepšování výkonů a opakovaném dosahování úspěchů. Ne každý sportovec a ne vždy je schopen těmto požadavkům vyhovět. Při přirozené tendenci vyhnout se selhání a nebýt neúspěšný se hledají další možné cesty jak toho dosáhnout a dopingové prostředky se nabízejí jako jedna z cest k úspěchu a jeho ekonomickému zhodnocení. Proto ve snaze vyhovět tlakům komerčního přístupu ke sportu se mnohdy zvyšuje tolerance k dopingům a vzniká dojem, že bez jeho užití nelze ve vrcholovém sportu uspět (Mudrák, Slepíčka, & Slepíčková, 2016). Užívání dopingových látek se tak objevuje ve stále větším počtu sportovních odvětví. Závažnost této tendence se zvyšuje i proto, že se promítá i do sportu dětí a mládeže a to jak do výkonnostního, tak rekreačního. Mládež je velmi vnímavou částí populace a snadno napodobuje sportovní idoly a vzory z řad dospělých úspěšných sportovců. V tomto ohledu vrcholový sport s opakovanými dopingovými aférami slavných, společensky a ekonomicky oceňovaných sportovců působí na sportující mládež negativně (Slepíčka, Pyšný, Slepíčková & Nekola, 2000).

Ilustrací tohoto pronikání dopingů do sportu dětí a mládeže jsou i studie na toto téma zaměřené, zabývající se zejména psychosociálními kontexty této problematiky. Pro příklad lze uvést poznatky z domácích studií (Pyšný, 1999; Sekot, 2006), které ilustrují význam bezprostředního sociálního okolí (rodiče a trenéři) produkujícího tlak na výkon a úspěch dětí a to bez ohledu na schopnosti a stupeň jejich rozvoje, při vytváření předpokladů pro nárůst tolerance k užívání těchto prostředků. Motivací užívání dopingů je zlepšení tělesných funkcí nezbytných pro výkon v souladu s psychosociálním tlakem na dosažení úspěchu a jeho ekonomickým oceněním. Závažnost tematiky dopingů ve sportu mládeže ještě zdůrazňuje skutečnost, že doping není jen záležitostí sportování zaměřeného na výkon, ale stává se součástí i rekreačního sportu zejména tam, kde je hlavním cílem sportování formování postavy. Na příklad Pyšný ve své studii (2005) zjistil, že chlapci navštěvující fitcentra mají tendenci užívat podpůrné prostředky urychlující nárůst svalové hmoty v rámci „body building“. Za hlavní důvody dopování bylo uváděno sociální prostředí fitcenter s možnou nabídkou podpůrných prostředků a tolerance k jejich užívání ze strany dalších, věkově podobných návštěvníků. Jako další důvod respondenti uváděli i potřebu uznání, pozitivní odezvy od vrstevníků v kombinaci s pocitem dosavadní tělesné nedostatečnosti. K obdobným závěrům se došlo i v zahraničí. Například Kindlundh, Hagekull, Isacson a Nyberg (2001) uvádí, že dotazníkové studie prováděné v různých zemích zjistily, že užití dopingových prostředků (převážně anabolických steroidů) je časté i v mládežnické populaci. Například studie Pedersen, Wichstrom a Blekesaune (2001) udává užívání dopingů u 2,7 % švédských chlapců a 0,4 % švédských dívek, 2,3 % norských chlapců a 1,3 % norských dívek. Obdobné výsledky přináší studie realizovaná na italských adolescentech, kdy 2,1 % italských adolescentů připustilo užití dopingů (Lucidi, Zelli, Mallia, Grano, Russo, & Violani, 2008). V polské mládežnické populaci pak užití těchto prostředků uvedlo 9,4 % chlapců a 2,1 % dívek (Sas-Nowosielski, 2006). Johnson, Jay, Shoup a Rockert (1989) uvádí 11 % uživatelů dopingů v populaci amerických chlapců.

Z těchto výsledků je zřejmé, že doping adolescentů představuje závažný problém v mnoha zemích a lze předpokládat, že doping u sportující mládeže je stejně významným jevem i v našich podmínkách. Vzhledem k tomu, že v našich podmínkách byla doposud výzkumu problematiky dopingů u adolescentů a souvisejícím, zejména motivačním faktorům, věnována jen omezená pozornost, realizovali jsme rozsáhlou studii věnovanou tematice role motivace v chování sportujících adolescentů vedoucí

k užívání dopingu. Výzkum byl mimo jiné zaměřen i na možné souvislosti mezi sebedeterminací jako součástí motivace sportujících a postojem k dopingu, tendencí doping užívat.

Při tom jsme vycházeli z teorie sebedeterminace (sebeurčení) Deci a Ryan (2000), která vychází z předpokladu, že lidé jsou vybaveni vrozenou konstruktivní tendencí rozvíjet stále diferencovanější a současně celistvější vnímání vlastního já, jež směřuje k vyšší autonomii, vnitřní organizaci a vytváření vztahů s druhými lidmi. Tato obecná lidská tendence k růstu nebývá vždy uplatňována – záleží především na sociálních kontextech, které ji mohou buď podporovat, či naopak narušovat. Lidská tendence k růstu je v rámci teorie sebe-determinace vyjádřena třemi základními psychickými potřebami – potřebou kompetence, potřebou vztahu s druhými lidmi a potřebou autonomie. Deci a Ryan (2002) rovněž předpokládají, že tyto potřeby lze nalézt napříč kulturami i vývojovými obdobími, a považují je za součást vrozené lidské výbavy. Do rámce teorie sebe-determinace je zakomponována i teorie zvnitřňování, která se zabývá zejména vnější motivací a možnostmi její transformace v motivaci vnitřní. Podle této teorie existuje motivace na určitém kontinuu, kdy vnitřní motivace představuje jeden pól kontinua postupné modifikace vnější motivace, jdoucího od vnější regulace přes introjektovanou regulaci, následovanou rozpoznanou regulací a integrovanou regulací, přičemž postupně roste větší míra sebeurčení. Přitom lze nalézt i stav amotivace, což je stav nepřítomnosti jakékoli motivace pokoušet se o nějakou aktivitu (například zacvičit si) a vnější motivace vedoucí k aktivitě pro naplnění vnějšího požadavku (Tod, Thatcher, & Rahnam, 2012). Míra zvnitřnění vnější regulace udává, nakolik je vnější regulace vnímána jako součást vlastního já a podmiňuje to, do jaké míry bude činnost vnímána jako sebe-determinovaná či kontrolovaná. Deci a Ryan (2002) rozlišují na základě stupně zvnitřnění dané činnosti několik úrovní, kdy vnější regulace je nejméně autonomní forma, která je založena především na získání odměny či vyhnutí se trestu. Introjektovaná regulace vychází například ze snahy uchovat si danou činností pocit vlastní hodnoty nebo vyhnout se pocitům viny či studu. Rozpoznaná regulace pak představuje vědomé hodnocení dané činnosti jako osobně důležité. Činnost na této úrovni je vnímána převážně jako autonomní, člověk se považuje za jejího původce a připisuje jí relativně vysokou vnitřní příčinnost. Integrovaná regulace se objevuje v případě, kdy je daná činnost zcela v souladu s již zvnitřněnými hodnotami, cíli či potřebami daného člověka. Toto kontinuum je však pouze deskriptivní a neznamená, že je nutno procházet postupně všemi fázemi. Činnost může aktuálně probíhat na jakémkoliv stupni, v závislosti na předchozí zkušenosti a sociálním klimatu.

Lze se domnívat, že tyto úrovně motivačního kontinua se projeví i u respondentů našeho výzkumu a že mají význam i v oblasti dopingu sportující mládeže. V rámci výzkumu zaměřeného na problematiku dopingu u sportující mládeže jsme předpokládali vazbu uvedených úrovní motivačního kontinua na záměr doping užívat. Na oprávněnost těchto předpokladů ukazují i některé zahraniční studie, které našly souvislost mezi motivačními orientacemi a postoji k dopingu či podvádění ve sportu (Allen, Taylor, Dimeo, Dixon, & Robinson, 2015). Rovněž autoři této teorie Deci a Ryan (2002) předpokládají na základě studií z různých oblastí aktivit, mimo jiné i z oblasti sportu, že autonomnější formy regulace vykazují vazby například na odolnost při setkání s problémy, vyšší výkon, lepší vztahy ve skupině či vyšší pocit subjektivní pohody. Proto se v této stati při prezentaci dosažených výsledků zaměříme především na otázky vztažené k roli sebedeterminace v problematice dopingu dětí a mládeže.

Metodika

Výzkum byl realizován za podpory Světové antidopingové agentury v rámci výzkumného projektu „Doping u českých adolescentů“. Sběr dat probíhal v průběhu října 2014 – května 2015 a byl zacílen jak na obecnou nesportující populaci adolescentů, tak na ty, kteří aktivně sportují a to jak na rekreační, tak na výkonnostní úrovni.

Celkově se výzkumu zúčastnilo 2851 respondentů ve věku od 12 do 22 let. Podíl hochů a dívek byl přibližně ekvivalentní. Nejvíce respondentů studovalo střední odbornou školu, dále pak základní školu, gymnázium a učební obor. Z hlediska úrovně sportování se nejvíce respondentů věnovalo sportu na rekreační a soutěžní úrovni. Respondenti nejčastěji uváděli, že sportují 1 – 3 hodiny týdně, případně 4 – 6 hodin týdně. V této stati jsou však uváděny jen výsledky získané u sportujících dětí a mládeže tvořících soubor 2 517 respondentů.

Metody Dotazníky použité při našem výzkumu se skládaly z několika částí, z nichž některé byly administrovány všem respondentům a některé pouze respondentům účastnícím se sportu na rekreační či soutěžní úrovni. Uváděné výsledky vycházejí pouze z částí dotazníků administrovaných sportujícím

respondentům. Dotazníky byly konstruovány tak, aby zachycovaly faktory, u kterých je v mezinárodních studiích nacházena souvislost s dopingem či s postoji k doping. Při tom jsme doping vymezili jako „užití jakéhokoliv prostředku či látky, jehož cílem je zvýšit uměle a neférově sportovní výkony“. Sběr dat probíhal v závislosti na preferenci jednotlivých škol/svazů buď jejich papírové formy, nebo prostřednictvím identického elektronického otazníku.

Pro zjištění sebedeterminačního motivačního kontinua byl použit dotazník „Sport motivation scale-6“ (SMS-6, Mallett, Kawabata, Newcombe, Otero-Forero, & Jackson, 2007), který představuje revidovanou verzi dotazníku „Sport motivation scale“ (Pelletier, Fortier, Vallerand, Tuson, Briere, & Blais, 1995). Tento dotazník měří, do jaké míry korespondují důvody respondentů pro účast ve sportu s jednotlivými aspekty tzv. sebedeterminačního kontinua. V dotazníku SMS-6 jsou tyto motivační dimenze měřeny prostřednictvím 24 výroků (tj. 4 výroky pro každou dimenzi), kdy respondenti vyznačují na pětibodové škále od 1 (vůbec neodpovídá), po 5 (zcela odpovídá), do jaké míry jednotlivé výroky odpovídají jejich důvodům pro účast ve sportu. Dotazník SMS-6 vykazuje dobré psychometrické vlastnosti a je široce používán ve sportovní psychologii (Mallett, Kawabata, Newcombe, Otero-Forero, & Jackson, 2007). Pro zjišťování záměru užívat doping jsme použili čtyři položky administrované v předchozím českém výzkumu postojů k doping u českých adolescentů (Slepička, Jansa, & Slepičková, 1995; Slepička, & Slepičková, 1996, 1997). Respondenti byli tázáni na šestibodové škále sahající od 1 (rozhodně ne) po 6 (rozhodně ano) na míru souhlasu s tím, zda by užíli doping ve čtyřech hypotetických modelových situacích spojených s užíváním doping. Proměnná „záměr užívat doping“ pak představuje průměr těchto položek. Tato škála vykazovala dobrou reliabilitu (Cronbach alfa = 0,872). K zjištění postojů k doping byl použit dotazník „Performance Enhancement Attitude Scale“ (PEAS, Petroczi, & Eidman, 2009). Tento jednodimenzionální sedmnácti-položkový dotazník zjišťuje obecné postoje k doping, výsledné skóre postojů k doping je získáno jako průměr všech položek.

Výsledky a diskuze

Nejdříve jsou prezentovány výsledky zjišťování jednotlivých úrovní sebedeterminačního kontinua respondentů výše uvedenými metodami (tabulka 1). Uvádíme hodnoty skóre položek korespondující škály zachycující jednotlivé úrovně sebedeterminačního motivačního kontinua získaných u sportujících dětí a mládeže, kteří se účastní soutěží na výkonnostní a vrcholové úrovni.

Tabulka 1./ Table 1.

Sebedeterminace – popisná statistika./ Self-determination –descriptive statistics.

	n	Průměr (Mean)	Směrodatná odchylka (Standard deviation)
Amotivace (Amotivation)	2 517	1,81	0,80
Vnější regulace (Extrinsic regulation)	2 517	2,26	0,92
Introjektovaná regulace (Introjected regulation)	2 517	3,07	0,91
Identifikovaná regulace (Identified regulation)	2 517	2,98	0,85
Integrovaná regulace (Integrated regulation)	2 517	3,09	1,03
Vnitřní regulace (Intrinsic regulation)	2 517	3,15	0,90

Poznámka./ Note. Měřeno mírou souhlasu s korespondujícími výroky na škále od 1 (Vůbec neodpovídá) po 5 (Odpovídá přesně)./ Measured by the level of agreement with corresponding statements on a scale ranging from 1 (Does not correspond at all) to 5 (Corresponds exactly).

Jak je z prezentovaných výsledků patrné, je u sportujících dětí v rozdílné míře přítomné celé motivační sebedeterminační kontinuum, nicméně položka amotivace chápána jako absence motivace pokoušet se o nějakou aktivitu vykazuje nejnižší hodnoty. Do jisté míry lze pozorovat postupný nárůst získaných hodnot jednotlivých položek od vnější regulace k regulaci vnitřní, která je ve sledovaném souboru zastoupena nejvíce. Tato skutečnost odráží předpoklad, že výkonnostně soutěžně sportovat není možné při absenci motivace k tomuto typu aktivity. Lze se domnívat, že se zde projevuje i potřeba pohybu a pohybového výkonu jako součásti vnitřní regulace a u sportujících dětí se pravděpodobně

uplatňuje i prožitková komponenta motivačního sebedeterminačního kontinua. Výsledky jsou do určité míry v souladu s tvrzením autorů Deci a Ryan (2002), že autonomnější formy regulace vykazují vazby například na odolnost při setkání s problémy, na vyšší výkon, který je i pro sport dětí a mládeže stále významnějším kritériem jejich hodnocení.

V další části prezentace výsledků budeme věnovat pozornost možným vazbám mezi položkami sebedeterminačního kontinua a problematikou dopingů u sportující mládeže, a proto je nezbytné uvést výsledky korelační analýzy vazeb těchto položek na postoje k dopingů, záměr užívat doping, nebo k užívání dopingů a k podvádění ve sportu i udržování hodnoty vítězství v určitých mezích (tabulka 2).

Tabulka 2./ Table 2.

Sebedeterminace – korelace s udávaným užitím dopingů, postoji k dopingů a souhlasem s podváděním ve sportu./ Self-determination – correlation with reported use of doping, attitudes towards doping and acceptance of cheating in sports.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Amotivace (Amotivation)	Vnější regulace (Extrinsic regulation)	Introjektovaná regulace (Introjected regulation)	Identifikovaná regulace (Identified regulation)	Integrovaná regulace (Integrated regulation)	Vnitřní regulace (Intrinsic regulation)	Postoje k dopingů (Attitudes towards doping)	Záměr užívat doping (Doping intention)	Souhlas s podváděním ve sportu (Acceptance of cheating in sports)	Udržování vítězství v určitých mezích (Keeping winning in proportion)	Užívání dopingů (Use of doping)
1	-									
2	0,197**	-								
3	-0,068**	0,495**	-							
4	-0,046*	0,578**	0,601**	-						
5	-0,179**	0,489**	0,582**	0,692**	-					
6	-0,111**	0,452**	0,559**	0,675**	0,676**	-				
7	0,167**	0,109**	-0,029	-0,021	-0,061**	-0,041*	-			
8	0,158**	0,087**	0,016	-0,041*	-0,040*	-0,026	0,446**	-		
9	0,250**	0,191**	-0,016	-0,061**	-0,081**	-0,062**	0,377**	0,619**	-	
10	-0,192**	-0,297**	0,037	-0,004	0,008	0,058**	-0,170**	-0,195**	-0,394**	-
11	0,142**	0,172**	0,038	0,056**	0,061**	0,087**	0,199**	0,272**	0,250**	-0,193**

Poznámka. ** Korelace je signifikantní na úrovni 0,01 (correlation significant at 0,01 level); * korelace je signifikantní na úrovni 0,05; (correlation significant at 0,05 level).

Korelační analýza odhalila některé zajímavé vazby jak mezi položkami motivačního kontinua navzájem, tak mezi těmito položkami a některými aspekty problematiky dopingů u sportujících dětí. Pozornost však budeme věnovat, v souladu se zaměřením statě, pouze vazbám mezi těmito položkami a dopingem. Pokud se budeme nejdříve věnovat postojům k dopingů, ukázalo se, že postoje k dopingů u sportující mládeže se mění s postupujícím zvnitřňováním motivace a nárůstem míry sebedeterminace (sebeurčení). U amotivace a vnější regulace se objevuje vazba k pozitivním postojům, integrovaná a vnitřní regulace vykazuje statisticky významnou vazbu negativní a lze je považovat za do jisté míry brzdicí prvek při vzniku pozitivních postojů k dopingů. Obdobná situace je i u záměru užívat doping, kdy prohlubující se vnitřní motivace vykazuje negativní vazbu na záměr doping užívat a tím může zeslabovat tendenci se doping užívat. Zajímavá je situace u souhlasu s podváděním, kdy vzrůstající vnitřní regulace oslabuje souhlas s podváděním ve sportu. Tyto zjištěné skutečnosti jsou v souladu se studiemi Ehrborg a Rosén (2009) a Petroczi (2007), kdy bylo konstatováno, že vnější motivace vycházející se zdůrazňování sportovních úspěchů ve sportu dětí a mládeže souvisí s větší tolerancí k užívání dopingů. Ta bývá ještě zvýrazňována souběžným vnějším tlakem (De Knop, 1996; Slepíčka, Pyšný, Slepíčková & Nekola, 2000) jak z makrosociálního, tak mikrosociálního prostředí a to zejména v případě neúspěchu, což může vést k ovlivnění tolerance k porušování pravidel a vytváří předpoklady i pro možné užití dopingů jako prostředku k dosažení úspěchu.

V případě akceptace užívání dopingů respondenty se ukázala pozitivní vazba na všechny složky motivačního kontinua. Statisticky nejvýznamnější jsou vazby na amotivaci a vnější regulaci, se vzrůstajícím motivačním zvnitřňováním, nicméně statistická významnost těchto vazeb klesá a i u respondentů připouštějících užití dopingů se dá hovořit o určitém omezujícím dopadu vnitřní motivace na tendenci doping užívat. Naopak souhlas s podváděním a záměr doping užívat spíše vlastní užívání dopingů podporují.

V tabulce 3 jsou uváděny výsledky regresní analýzy týkající se postojů k dopingů, záměru doping užívat, vlastního užívání dopingů a podvádění u sportujících respondentů a položek motivačního sebedeterminačního kontinua. Výsledky podporují skutečnosti zjištěné předchozí korelační analýzou. Amotivace a vnější regulace se ukazují jako proměnné vysvětlující jak pozitivní postoje k dopingů,

tak nejen záměr doping užívat, ale i jeho užívání. Rovněž se potvrzuje vazba na souhlas podváděním a na přeceňování významu vítězství. Význam vazby vnější motivace na formování postojů potvrzují i Petroczi a Aidman (2009), podle nichž je zřejmé, že uživatelé dopingu zastávají pozitivnější postoje k dopingu než ne uživatelé. Pozitivní postoje k dopingu mohou ovlivnit záměr začít užívat doping a také souvisí s nižší úrovní seberegulace a vyšší tendencí k morálnímu odpoutání ve vztahu k dopingu (Zelli, Mallia, & Lucidi, 2010). Uživatelé dopingu mají také tendenci vnímat doping jako relativně běžné chování. Identifikovaná regulace a integrovaná regulace se naopak ukazují jako proměnné vysvětlující negativní postoje k dopingu, na záměr doping neužívat, nesouhlasit s podváděním ve sportu a význam sportovního vítězství nepřeceňovat. Lze konstatovat i v souladu s uváděnými zahraničními studiemi (De Knop, 1996; Ehrenborg, & Rosen, 2009), že motivace sportující mládeže hraje důležitou roli nejen při formování postojů k dopingu a záměru užívat doping, ale i v užívání dopingu a v souhlasu s podváděním ve sportu, kam spadá i užívání dopingu, což jsou významné aspekty problematiky dopingu ve sportu.

Tabulka 3./ Table 3.

Regresní analýza – Kontinuum sebedeterminace jako prediktor postojů k dopingu, záměru doping užívat a souhlasu podváděním ve sportu./ Regression analysis - self-determination continuum as a predictor of attitudes towards doping, doping intention and acceptance of cheating in sports.

	Postoje k dopingu (Attitudes towards doping)		Záměr užívat doping (Doping intention)		Souhlas s podváděním ve sportu (Acceptance of cheating in sports)		Udržování významu vítězství v určitých mezích (Keeping winning in proportion)		Užívání dopingu (Use of doping)	
	F (6,2505) = 22,021, p < 0,001, R ² = 0,048		F(6,2508) = 17,649, p < 0,001, R ² = 0,038		F(6,2499) = 59,397, p < 0,001, R ² = 0,123		F(6, 499) = 78,766, p < 0,001, R ² = 0,157		F(6,2507) = 26,433, p < 0,001, R ² = 0,057	
	beta	p	beta	p	beta	p	beta	p	beta	p
Amotivace (Amotivation)	0,128**	0,000	0,145**	0,000	0,199**	0,000	-0,090**	0,000	0,142**	0,000
Vnější regulace (Extrinsic regulation)	0,179**	0,000	0,108**	0,000	0,287**	0,000	-0,448**	0,000	0,170**	0,000
Introjektovaná regulace (Introjected regulation)	-0,036	0,185	0,056**	0,000	0,005	0,853	0,133**	0,000	-0,053*	0,050
Identifikovaná regulace (Identified regulation)	-0,036	0,277	-0,093*	0,039	-0,130**	0,000	0,124**	0,000	-0,080*	0,013
Integrovaná regulace (Integrated regulation)	-0,070	0,025	0,041**	0,004	-0,080**	0,008	-0,025	0,397	0,034	0,281
Vnitřní regulace (Intrinsic regulation)	0,010	0,743	0,024	0,194	-0,022	0,440	0,141**	0,000	0,088**	0,004

Poznámka./ Note. Statistická významnost: * – p ≤ 0,05; ** – p ≤ 0,01./ (Statistic significance: * – p ≤ 0,05; ** – p ≤ 0,01).

Závěr

Studie byla zaměřena na zjištění role sebedeterminace v problematice dopingu sportujících dětí a mládeže. Teoretickým východiskem byla teorie sebedeterminace s motivačním kontinuem jdoucím od absence motivace až k jejímu zvnitřnění. Vycházeli jsme z předpokladu existence vazby mezi jednotlivými složkami motivačního kontinua a postoji k dopingu, tendenci doping užívat, jeho užíváním, souhlasem s podváděním i s pohledem na význam sportovního vítězství.

Prezentované výsledky jednak ilustrovaly skutečnost, že u soutěžně sportující mládeže je přítomna vnitřní motivace v převažující míře a jednak výsledky korelační a regresní analýzy potvrdily význam amotivace a vnější regulace jako proměnné jak s vazbou na pozitivní postoje k dopingu, a na záměr doping užívat, tak s vazbou na jeho užívání a na souhlas s podváděním ve sportu. Identifikovaná regulace a integrovaná regulace se ukázaly jako proměnné vysvětlující negativní postoje k dopingu, záměr doping neužívat, nesouhlasit s podváděním ve sportu a význam sportovního vítězství nepřeceňovat.

Z výsledků lze usuzovat na význam vnitřní motivace, jako součást sebedeterminace pro sportující děti a mládež a to zejména pro formování postojů k dopingu a tendenci k jeho užívání. Lze proto, do jisté míry považovat sebedeterminaci za jeden z faktorů umožňujících predikovat možnost výskytu tendence doping užívat i u sportující mládeže. Proto v rámci pedagogického procesu ve sportovní praxi u sportující mládeže a při koncipování antidopingových programů směřovaných na sportující mládež

právě zaměření se na formování motivačního klimatu může působit preventivně ve smyslu omezení tohoto rizikového chování.¹

Literatura

- Allen, J., Taylor, J., Dimeo, P., Dixon, S., & Robinson, L. (2015). Predicting elite Scottish athletes' attitudes towards doping: examining the contribution of achievement goals and motivational climate, *Journal of sports sciences*, 33, 899-906.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The „what” and „why” of goal goal pursuits. Human Leeds and self - determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2002). *Handbook of self-determination research*. Rochester: University Rochester Press.
- De Knop, P. (1996). European Trends in Youth Sport: A Report from 11 European Countries. *European Journal of Physical Education*, 1, 36-45.
- Ehrenborg, C., & Rosen, T. (2009). The psychology behind doping in sport. *Growth Hormone and IGF Research*, 19, 285-287.
- Johnson, M. D., Jay, M. S., Shoup, B., & Rockert, V. I. (1989). Anabolic steroid use by male adolescents. *Pediatrics*, 3, 91-92.
- Kindlundh, A. M. S., Hagekull, B., Isacson, D. G. L., & Nyberg, F. (2001). Adolescent use of anabolic—androgenic steroids and relations to self-reports of social, personality and health aspects. *European Journal of Public Health*, 11, 322-328.
- Kouřil, J. (2016). Doping v antice. In P. Slepíčka (ed.). *Problematika dopingu ve sportu dětí a mládeže*. Praha FTVS UK, 16-29.
- Lucidi, F., Zelli, A., Mallia, L., Grano, C., Russo, P. M., & Violani, C. (2008). The social-cognitive mechanisms regulating adolescents' use of doping substances. *Journal of Sport Science*, 26, 447-456.
- Mallett, C., Kawabata, M., Newcombe, P., Otero-Forero, A., & Jackson, S. (2007). Sport motivation scale-6 (SMS-6): A revised six-factor sport motivation scale. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(5), 600-614.
- Mudrák, J., Slepíčka, P., & Slepíčková, I. (2016). Prevalence dopingu a postoje k dopingu u české mládeže. In P. Slepíčka (ed.). *Problematika dopingu ve sportu dětí a mládeže* (pp. 72-83). Praha: FTVS UK,.
- Pedersen, W., Wichstrom, L., & Blekesaune, M. (2001). Violent behaviors, violent victimization, and doping agents. *Journal of Interpersonal Violence*, 16, 808-832.
- Pelletier, L. G., Fortier, M. S., Vallerand, R. J., Tuson, K. M., Briere, N. M., & Blais, M. R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The sport motivation scale (SMS). *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 17, 35-53.
- Petroczi, A. (2007). Attitudes and doping: a structural equation analysis of the relationship between athletes' attitudes, sport orientation and doping behaviour. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 2, 34.
- Petroczi, A., & Aidman, E. (2009). Measuring explicit attitude toward doping: Review of the psychometric properties of the Performance Enhancement Attitude Scale. *Psychology of Sport and Exercise*, 10, 390-396.
- Pyšný, L. (1999). *Doping, zdraví, výkon*. Praha: Karolinum.
- Pyšný, L. (2005). Motivace a demotivace příjmu anabolických steroidů. *Vox Paediatricae*, 3, 20.
- Sas-Nowosielski, K. (2006). The abuse of anabolic-androgenic steroids by Polish school-aged adolescents. *Biology of Sport*, 23, 225-235.
- Sekot, A. (2006). *Sociologie sportu*. Brno: Paido a Masarykova univerzita.
- Slepíčka, P., Jansa, P., & Slepíčková, I. (1995). Sociální aspekty dopingu a možnosti antidopingové prevence u dětí a mládeže. Praha: FTVS UK.
- Slepíčka, P., & Slepíčková I. (1996). Social Aspects of Doping and Antidoping Prevention Possibilities in Children and Youth. *Acta Universitatis Carolinae Kmanthropologica*, 32, 23-34.

¹Článek byl napsán s podporou grantu Světové antidopingové asociace (World Anti-Doping Agency) a v rámci programu rozvoje vědního oboru Společenskovední aspekty zkoumání lidského pohybu FTVS UK P39.

- Slepička, P., & Slepičková, I. (1997). Antidoping prevention for children and youth. *Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae*, 25, 127-137.
- Slepička, P., Pyšný, L., Slepičková, I., & Nekola, J. (2000). *Problematika dopingů a možnosti dopingové prevence*. Praha: Karolinum.
- Tod, D., Thatcher, J., & Rahnam, R. (2012). *Psychologie sportu*. Praha: Grada.
- Zelli, A., Mallia, L., & Lucidi, F. (2010). The contribution of interpersonal appraisals to a social cognitive analysis of adolescents' doping use. *Psychology of sport and exercise*, 11, 304-311.

prof. PhDr. Pavel Slepička, DrSc.

FTVS UK

José Martího 31

Praha 6, 16000

slepicka@ftvs.cuni.cz